

MIKÓ GÁBOR

KRÓNKAÍRÁS ÉS TÖRVÉNYALKOTÁS MÁTYÁS KIRÁLY KORÁBAN

Egy dekronologikus vizsgálat tanulságai

A CORPUS JURIS HUNGARICI ÉS GREGORIÁNCZI PÁL

A jogtörténet iránt érdeklődő jogászok és történészek előtt közismert, hogy a Mosóczi Zakariás és Telegdi Miklós által 1584-re sajtó alá rendezett és Nagyszombatban meg is jelentetett, *Decreta, constitutiones et articuli regum in clyti regni Vngariae* címet viselő kötetben – a később *Corpus Juris Hungarici* néven elhíresült mű első kiadásában – az egyes uralkodók kronologikus sorrendjében elrendezett törvények sorát rövid történeti életrajzok szakítják meg, amelyek minden esetben az adott uralkodó dekrétumainak az élén állnak. Jóllehet terjedelmük csekély, és szerepük az összegyűjtött törvénykorpuszhoz képest másodlagos, egy szempontból mégis van – nem lebecsülendő – jelentőségük, rámutatnak ugyanis arra, hogy a két szerkesztő fontosnak tartotta a joganyag történeti kontextusba illesztését is. Ennek ellenére a szövegek sem a jogászok, sem pedig a történészek körében nem keltettek különösebb érdeklődést.¹ Minderre persze többféle magyarázat is kínálkozik.

Ezek közül elsőként az említendő, hogy a szűkszavú biográfiák a Magyar Királyság XI. és XVI. század közötti történelméről semmilyen új, unikális adattal nem szolgálnak. Okkal feltételezhető az is, hogy az 1580-as években effajta, életrajzokba ágyazott eseménytörténeti kivonatok elkészítéséhez nem kellett forrásfeltáró munkát végezni, hiszen ekkorra már több, terjedelmes krónika nyomtatásban is napvilágot látott. Sorukat az 1473-ban megjelent *Budai krónika* nyitotta meg, ezt követte Thuróczy János 1488-ban rögtön két

HIERONYMUS:
COMMENTARII
Cod. Lat. 347.–
részlet / OSZK

kiadásban is megjelent krónikája, amely az előbbihez képest sokkal nagyobb népszerűsége tett szert, és már a XV. században készült német fordítása is.² A Mátyás király udvarában alkotó humanisták történeti műveiből ekkor már szintén nyomtatva volt elérhető Petrus Ransanus *Epithomae Rerum Hungaricarum* címet viselő munkája,³ továbbá Bonfini, terjedelmében mindhárom említett művet meghaladó *Rerum Hungaricarum Decadesa*.⁴ Ráadásul az is tudható, hogy a *Budai krónika* megvolt Mosóczi, Bonfini műve pedig Telegdi könyvtárában, és ugyanez feltételezhető a *Thuróczy-krónikáról* is.⁵ Végezetül felvethető egy merőben másféle ok is, amely az életrajzok fennmaradásával áll összefüggésben. Míg ugyanis az életrajzok a *Decreta* 1584. évi kiadásának sorra megjelenő új, egyre bővülő edícióiban egészen 1844-ig helyet kaptak,⁶ addig az ezt követően megjelent úgynevezett millenniumi *Corpus Juris*ből már kimaradtak. Éppen ez volt az a kiadás, amelynek használata – elsősorban könnyű elérhetősége miatt – szinte kizárólagossá vált a XX. század elejétől kezdve.

Mindaz alapján azonban, amit Kovachich Márton György XVIII. század végén megkezdett kutatásai⁷ óta a jogtörténeti és a filológiai kutatás a *Decreta* összeállításával kapcsolatban rekonstruált,⁸ nem tűnik haszontalannak, ha ehhez hasonlóan a kutatást a királyéletrajzokra is kiterjesztjük, és ennek segítségével megpróbáljuk felderíteni, hogy a dekretális emlékek történeti kontextusba helyezése hazánkban kimutatható-e már az 1580-as évek előtt is.

A feltevés jogosságát már a *Decreta* megjelenését szűk három évtizeddel megelőző egyik adat alátámasztani látszik. Nádasdy Tamás ugyanis nádorrá választása (1554. március 13.) után, úgy tűnik, igényt tartott arra, hogy az ország törvényei összegyűjtve legyenek a tulajdonában. Bár a megbízásról nem maradt fenn adat, egy, a kívánalomnak megfelelő terjedelmes kézirat 1558-ra elkészült, és ennek kötésén ma is olvasható a kötéssel egykorú „THOMAS: NADASDY PALATINUS: HVNGARIAE” felirat.⁹ A kódex egyike a legismertebb és legrepresentatívabb kéziratot törvénygyűjteményeknek, amelyek a XVI. századból ránk maradtak. Ennek is köszönhető, hogy a benne foglalt dekrétumok szövegét már régóta felhasználják különböző szövegkiadások elkészítésekor vagy egyéb filológiai problémák tisztázására.¹⁰ Számunkra most ennél fontosabb, hogy a kézirat elején, néhány eskümintát és egyéb feljegyzést, továbbá egy dekrétum-tartalomjegyzéket követően egy *Origo gentis Vngaricae* címet viselő mű áll, amely egészen az özönvízig visszanyúlva indítja az elbeszélést, majd Attila és a hunok történetének tömör ismertetése után nagyrészt rövid királyéletrajzokat tartalmaz Szent Istvántól I. Ferdinándig. Ez utóbbi szövegek ugyan egyszerűbbek és szűkszavúbbak a *Decreta* elbeszéléseinél, valamint nincsenek is az egyes uralkodók törvényeinek élére

helyezve,¹¹ mégis arra utalnak, hogy Mosóczi és Telegdi egy korábban már ismert gyakorlatot épített be és fejlesztett tovább a *Törvénytár* kiadásakor.

Az 1550-es éveknél maradva, Jánosi Monikának, az Árpád-kori törvényhozás jeles kutatójának 1988-ban sikerült rálelnie a Nádasy-kódex mintájára, az 1556 körül befejezett, úgynevezett Gregoriánczi-kódexre. Az erről szóló tanulmányában megállapította,¹² hogy a két kézirat elkészítésén részben ugyanazok az írnokok dolgoztak – ez alapján pedig kézenfekvőnek tűnik a feltevés, hogy az *Origo* szerzője a korábban a zágrábi, 1556-ban pedig éppen a győri püspöki címet viselő, néhány évvel azelőtt a *Quadripartitum* szerkesztésében is aktívan részt vevő Gregoriánczi Pál lehetett.¹³ Annál is inkább valószínű ez, mert a *Négyeskönyv* szintén magában foglal egy krónikát: ez az *Origó*hoz hasonlóan rövid királyéletrajzokból épül fel, ám ezek az előbbi műben foglaltaknál sokkal közelebb állnak a *Decreta* biográfiáihoz.¹⁴ Esetükben a hasonlóság annyira szembetűnő, hogy Mosócziék biztosan felhasználták őket a *Törvénytár* összeállításakor. Mindkét műben ott áll az életrajzok végén, hogy az adott uralkodó privilégiumai jelenleg is hatályosak-e. Ez a jellegzetesség nincs benne az *Origo* egyetlen, máig fennmaradt kódexében,¹⁵ és nem találjuk meg a mű Bél Mátyás-féle kiadásában sem.¹⁶ És ugyan köztudomású, hogy a *Quadripartitum* végül nem nyert királyi megerősítést, ám számos kéziratot másolata készült a már XVI. században is,¹⁷ amelyek arra utalnak, hogy a munkát a gyakorlati ítélezésben használták – minden bizonnyal jól ismert volt tehát Mosóczi és Telegdi előtt. Gregoriánczival kapcsolatban említésre érdemes az a tény is, hogy még egy további történelmi jellegű munkájáról tudunk: ez az Istvánffy Miklós által *Mnemosynon* néven illetett mű, amely az ország püspökségeit és a püspökök neveit, továbbá a világi méltóságviselők listáját tartalmazza, a róla elnevezett kódexben az 1556. évi, míg Nádasy nádor kódexében már az 1558. évi állapotoknak megfelelően.¹⁸ A szöveget 1798-ban publikálta Kovachich Márton György,¹⁹ így a kutatók számára régóta ismert. Esetünkben a szöveg leszármazási problémáinál fontosabb, hogy műfajilag hasonló listák bekerültek a *Törvénytár*ba is, mégpedig a kronológiailag utolsó, 1583. évi dekrétumot követő „függelékbe”. Három olyan Gregoriánczihoz köthető művet is ismerünk tehát, amelynek a nyomai fellelhetők a *Decretá*ban. Ennek ismeretében alapjaiban helytálló Rokay Péternek az úgynevezett Knauz-féle krónika tárgyalásakor tett kijelentése, mely szerint „a dekrétumok kiadói, Mosóczi Zakariás nyitrai és Telegdi Miklós pécsi püspökök csak felhasználták a társuk, Gregoriánczi Pál által készített királyéletrajzokat saját művük számára”. Így fogalmazott: „Márpedig ha ez a föltevésünk helytálló, akkor a Dekrétumok első, 1584-es Mosóczi–Telegdi-féle kiadása által tartalmazott királynévjegyzék Gregoriánczi Pál

szerkesztése.”²⁰ Vitathatatlan, hogy a *Decreta* két szerkesztője sokban támaszkodott az 1580-as években már régen elhunyt egykori kalocsai érsek műveire, különösképp a *Négyeskönyv*ben olvasható életrajzokra. Ám azt is hangsúlyozni kell, hogy ezeket saját igényeiknek megfelelően, tartalmilag nemegyszer bővítve vagy éppen rövidítve, továbbá strukturálisan is némiképp átalakítva emelték be nagy gyűjteményükbe.

RÖVID KRÓNIKÁK A XV–XVI. SZÁZADBÓL

Említett történeti művei alapján Gregoriánczinak kétséget kizáróan helye van a XVI. századi történetírók között, tisztázásra vár azonban, hogy a jogi és historiográfiai művek egy rendszerbe szerkesztése is a nevéhez fűződhet-e, vagy régebbre nyúlik vissza.

A *Quadripartitum*ban, de még inkább az *Origo gentis Vngaricae*ben fellelhető rövid, királylistaszerű krónikák már a XIX. században felkeltették történész elődeink figyelmét. Legelőször Kovachich publikált egy efféle szöveget Cornides Dániel iratai közül, egy Párizsban őrzött kézirat nyomán,²¹ őt követte Toldy Ferenc 1862-ben egy másik hasonló szöveggel,²² majd 1875-ben Knauz Nándor is közrebocsátott egy elbeszélést, amelynek eredeti kéziratát a zágrábi érseki könyvtárban forgatta.²³ A három szöveg hasonlósága annyira feltűnő volt, hogy később több helyütt együtt is sajtó alá rendezték őket.²⁴ A XX. század első felében mindenekelőtt a Domanovszky Sándor útmutató tanulmányai²⁵ nyomán fellendülő krónikakutatás foglalkozott velük. Maga Domanovszky a művek jelentőségét kevésbé értékelte. Úgy vélte, hogy ezek a szövegek a már jól ismert, úgynevezett „bővebb szövegű krónikák” (*Képes krónika, Budai krónika, Dubnici krónika* stb.) tudósításaihoz alig néhány, azokban nem fellelhető adattal járulnak hozzá; valódi értéket csak a Knauz-féle variánsnak tulajdonított.²⁶ Az ő esetében azonban akár szó lehetett arról is, hogy az említett nevezetes szövegekkel foglalkozván indokolatlanul becsülte le a rövid krónikák fontosságát. Hamarosan fordult is a kocka. Hóman Bálint 1925-ben publikált, *A Szent László-kori Gesta Ungarorum* címet viselő monográfiája Domanovszkynál már sokkal előkelőbb helyet szánt a műveknek, azokon belül is elsősorban a Knauz által kiadottnak.²⁷ Magam úgy vélem, hogy elsősorban ez a Hóman-féle „átértékelés” járulhatott hozzá, hogy a szövegeket végül belevették az 1937–1938-ban kiadott, máig alapvető *Scriptores rerum Hungaricarum* című kiadványba.²⁸ A Bartoniek Emma által készített edíció újdonsága volt még, hogy a korábban kiadott három említett krónikát – Domanovszky nyomán – kiegészítette két másikkal, amelyek közül

az egyiket a bécsi Nationalbibliothek, a másikat a müncheni Bayerische Staatsbibliothek őrizte. Nem vált azonban a későbbi kutatások hasznára, hogy a kiadás – alkalmazkodva a *Scriptores* koncepciójához – a textust Mária királynő halálával megszakította. Bartoniek mindenekelőtt a szövegek leszármasztását igyekezett tisztázni, emellett a hosszabb krónikákkal való párhuzamokat is kiemelni. Ennek folytán viszont a kiadás sokszor nagyon nehezen követhető. A két évvel később a magyar krónikákról önálló monográfiát megjelentető Carlile Aylmer Macartney az áttekinthetetlenséget fel is emlegette.²⁹ Mivel azonban – őt magát is ideértve – mindenki a szövegekben fellelhető, minél régebbi korokra fényt vető adatok után nyomozott, a krónikák folytatása, valamint az őket fenntartó anyakódexek jelentősége menthetetlenül elsikkadt.³⁰

Mivel a korábbi jogtörténetírás ezen öt krónikával egyáltalán nem foglalkozott, arra gondoltam, talán felhasználhatók volnának annak rekonstruálására, hogy Mosóczi, de főként Gregoriánczi honnét vehette a mintát a Magyar Királyság történetének és dekrétumainak egységes rendszerben történő bemutatására. A kéziratokról rendelkezésemre álló leírások alapján a Knauz-féle kódexre összpontosítottam. Erről a krónikáról ugyanis Bartoniek fentebb már többször idézett, 1975-ben megjelent posztumusz munkájában úgy írt, hogy ez a szöveg volt Gregoriánczi *Origójának* forrása, és ezt a tudós-püspök csupán kiegészítette „a hun történettel és I. Ferdinád és Miksa korával”.³¹ Jóllehet Rokay Péter ezt az elképzelést nem tartotta igazolhatónak,³² mégis, egy további adat arról győzött meg, hogy érdemes lenne a kézirat egészét megvizsgálni. Bár a vonatkozó szakirodalom nem felejtette el megemlíteni, hogy a krónikát tartalmazó manuscriptum egybe van kötve a *Tripartitum* egy 1561. évi kiadásával,³³ azt már csak az eredeti, 1875. évi Knauz-féle kiadásban olvashatjuk, hogy a kötetben Mátyás király öt dekrétumának kézírata is megtalálható.³⁴ Amikor azonban 2018 nyarán Zágrábban tanulmányoztam a kéziratot,³⁵ rá kellett jönnöm, hogy vakvágányra futottam. Sem a krónika, sem a törvényszöveg-másolatok nem árulnak el semmit a másolójukról, a megrendelőjükéről vagy a kötet possessorairól. A lapok vízjelei alapján sem lehetett többet megállapítani annál, hogy a másolásra valamikor a XVI. század közepén, második felében került sor – történhetett mindez tehát Gregoriánczi Pál életében éppúgy, mint halála után. Arról pedig, hogy maga a Knauzról elnevezett krónika miféle kapcsolatban állhat az *Origóval*, a kódex alapján semmit sem lehetett kideríteni.

Szerencsénkre vannak azonban olyan forrásaink is, amelyek segítségével elhagyhatjuk Gregoriánczi kézíratainak, műveinek, azok másolatainak és kiadásainak ördögi körét. Az elsőt közülük furcsa módon annak köszönhetjük,

hogy 1550-ben tűzvész áldozata lett Lőcse városának egész levéltára.³⁶ Ezután a város kísérletet tett a nyilvánvalóan elpusztult törvényjellegű anyagok pótlására is – legalábbis erről tanúskodik az a kézirat, amely nem sokkal 1550 után készült el, és mind a mai napig a város levéltára őrzi.³⁷ Ennek ismeretlen összeállítója azzal kezdte a munkáját, hogy az első lapokra először egy rövid krónikát jegyzett le, amely az eddig ismertetett elbeszélésekhez hasonlóan nagyrészt az egyes uralkodók életrajzát adja igen rövid kivonatban.³⁸ A textus olyan szűkszavú, hogy még közvetve sem szolgálhatott mintául a Mosóczi–Telegdi-féle *Decreta* 1580 utáni összeállításakor, de nem eredeztethető Gregoriánczi emlegetett műveiből sem. Az *Origo* bőbeszédűbb és más biográfiákat is ad; a *Quadripartitum* királyéletrajzainak szövege is sok tekintetben eltér ettől, és azok már tudatosan vannak egy nagyobb jogi mű tartalmához illesztve. A mögöttes álló dekrétumokkal láthatóan semmilyen közvetlen kapcsolatban nem álló lőcsei rövid krónika mintáját a XVI. század közepénél régebben kell keresnünk.

Ebbéli gyanúnkat ráadásul az előzőkben felsoroltaknál erősebb érv is alátámasztja. A krónika elbeszélése ugyanis nemhogy I. Ferdinánd, de még II. Lajos királyig sem jut el, az utolsó esemény, amelyről beszámol, az 1514. évi parasztháború.³⁹ Egy másik neves, szintén a XVI. századból való, dekrétumokat tartalmazó kézirat, amely nevét Kollár Ádám Ferencről, a bécsi császári könyvtár egykori igazgatójáról kapta, szintén tartalmazza ezt a királylistát, és annak eredeti szöveganyaga szintén az 1514. évi Dózsa-háborúig terjed.⁴⁰

A két kötet közül elvileg a Kollár-féle lenne alkalmasabb arra, hogy időben az 1550-es évektől egészen a század elejéig visszalépjünk. 1978-ban Jánosi Monika,⁴¹ 2004-ben Szovák Kornél,⁴² majd 2010-ben a kéziratnak külön tanulmányt szentelő Kertész Balázs is úgy foglalt állást, hogy az a Jagelló-korban keletkezett.⁴³ Nem sokkal Kertész dolgozatának megjelenése után azonban a kódex vízjelei alapján C. Tóth Norbert azt állapította meg, hogy annak elkészítésére az 1540-es évek előtt nem kerülhetett sor.⁴⁴ Ennek ismeretében viszont csak annyit rögzíthetünk, hogy bár kétségtelenül nem Gregoriánczi Pál volt az első – vagy az egyetlen – aki törvényeket és történeti szövegeket rendezett egy korpuszba, a jelenség továbbra sem igazolható a XVI. század közepe előtt.

*

Miután XVI. századi jogi művekből és kéziratokból a törvények és a krónikák összefonódásának origóját sajnos nem lehet meghatározni, figyelmünket érdemes a *krónikák* kézírataira fordítani.⁴⁵ A leghíresebb krónikakéziratok, bár ezek némelyike a XIV. században íródott, nem szolgálnak pozitív eredményekkel. Jóllehet a *Képes krónika* fakszimilében is többször kiadott pél-

dányában talán még a laikusok sem keresnék dekrétumok nyomát, a már jobbra csak a szűkebb szakma előtt ismert, szintén XIV. századi, úgynevezett *Acephalus-kódex* szintén izoláltan őrizte meg a *Budai krónika* egy variánsát.⁴⁶ Ugyanez a helyzet a már a XV. századból ránk maradt *Sambucus*–⁴⁷ és *Béldi-kódexszel*,⁴⁸ valamint a *Dubnici krónikával* is.⁴⁹ Reménykeltő adattal a XV. század második felében, Mátyás uralkodásának idején találkozunk. Talán 1467-ből való az a kézirat, amely egy félreértésnek köszönhetően kapta a *Thuróczy-kódex* elnevezést, és jól ismert mind a jogtörténészek,⁵⁰ mind a középkori krónikák kutatói előtt.⁵¹ Ebben Szent István, Szent László és Könyves Kálmán törvényeit hosszú krónikaszcsoveg előzi meg, amely nem más, mint a *Képes krónika* egy variánsa – és terjedelmében jóval felülmúlja maguknak a dekrétumoknak a szövegét. Mind a törvényeket,⁵² mind a krónikaszcsoveget kiadták már,⁵³ arról azonban tudomásom szerint eddig nem esett szó, hogy éppen ez a kézirat az, amelyben a dekretális és a történeti források legelőször együtt jelennek meg. A forma természetesen egészen más még, mint amellyel majd a XVI. század közepén a *Decretában* is találkozunk. A történeti és a jogi szövegek között még nincsen semmiféle egység, hiszen míg a krónika a teremtéstörténettől indulva a hunok és Attila uralmán, majd a honfoglaláson keresztül az utóbb kereszténnyé vált királyság történetét egészen Károly Róbert koráig folytatja, addig a dekrétumok mindegyike XI. századi. Ennek megfelelően a *Thuróczy-kódex* még csak közvetett példaként sem szolgálhatott a *Quadripartitum* rövid krónikái, Gregoriánczi munkái vagy éppen a *Decreta* szerkesztői számára. Ugyanakkor kijelöl egy olyan korszakot, nevezetesen Hunyadi Mátyás uralkodását, amelyben a vizsgálódást érdemes tovább folytatni.

A Knauz-féle krónikacsoport kapcsán esett már szó arról, hogy annak öt kézírata közül három napvilágot látott nyomtatásban. Ezek közül a névadó, Knauz által kinyomtatott, valamint a Toldy közölte szöveg a XVI. század közepén íródhatott, míg a Kovachich által megjelentetett az 1490. esztendővel zárul, így talán a Jagelló-kor első éveiből származik – tehát mindhárom a *Thuróczy-kódex* összeállítása után készült. Esetünkben azonban inkább a Bécsben, illetve Münchenben őrzött, máig kiadatlan két variánsnak lehet jelentősége. Ezeknek nemhogy teljes szövegű edíciója nem készült, még a *Scriptores rerum Hungaricarum* csonka kiadásában is csupán a lábjegyzetekből lehet kibogarászni egyes olvasataikat.⁵⁴ Nem is maguknak az elbeszéléseknek tulajdonítanék jelentőséget, hanem sokkal inkább annak, hogy mindkét textus V. László halálával szakad meg, így okkal feltételezhető, hogy Mátyás uralkodásának idejére datáljuk őket. Erősíti az elképzelést az is, hogy a *Müncheni kódex* írnoka az V. László haláláról tudósító feljegyzés után még

lejegyezte: *Mathias rex* – amit úgy értelmezek, hogy a variáns Mátyás trónra lépte után és minden bizonnyal a halála előtt íródott.⁵⁵ Magának a rövid krónikának a műfaja tehát a Jagellók uralkodásánál mindenképpen régebbi korból származik, sőt már a XIV. századból van arra adat, hogy efféle elbeszélést készítettek, és még arra is, hogy ezeket jogi szövegek, nevezetesen káptalani statútumok bevezetésének szánták.⁵⁶ Olyan, a *Decretá*hoz hasonló rövid királyéletrajzokat tartalmazó kódex azonban sem a XIV., sem a XV. századból nem ismert, amely egyúttal dekrétumok szövegét is tartalmazná – e tekintetben továbbra is a XVI. század közepéről való, már korábban bemutatott kéziratok a legkorábbi példák.

KIRÁLYLISTÁK ÉS DEKRÉTUMOK MÁTYÁS KIRÁLY KORÁBÓL

Már korábbi kutatások felszínre hozták, hogy a *Gregoriánczi*-, *Nádasdy*- vagy éppen a *Kollár-kódex*hez hasonló törvénygyűjtemények egytől egyig 1526 után születtek, és összeállításuk nem független a Habsburg-államba tagozódott Magyar Királyság új státusától, ezért a középkor esetében efféle kötetekkel – a *Thuróczy-kódex*hez hasonló egy-két kivételt leszámítva – nem számolhatunk.⁵⁷ Utolsó próbálkozásként a középkori dekrétumok fennmaradt eredeti példányaihoz fordulhatunk, azt remélve, hogy ezek közül találunk olyan oklevelet, amelyik fenntartott valamiféle krónikaszöveget vagy királylistát. Az ilyenfajta diplomák egy részét Kovachich Márton György már összegyűjtötte, azt a XX. század első felében Döry Ferenc kiegészítette,⁵⁸ majd amikor az 1301 és 1490 közötti dekrétumok kritikai kiadásait elkészítették, ezt a teljesség igényére törekedve még tovább bővítették. Jóllehet az Árpád- és Jagelló-kori törvényeknek efféle kiadása még nincsen, az előbbi korszakból ránk maradt dekrétumok közül csupán alig néhánynak ismerjük az oklevelét.⁵⁹ Ezek összegyűjtése – a sokkal bővebb forrásanyag ellenére – a Jagelló-kor esetében sem jelent megoldhatatlan problémát.⁶⁰ Sajnálatos tény azonban, hogy hiába néztem át mindezen okleveleket, egyetlen olyan példány sincs köztük, amelyik (például a hátlapján) elbeszélő forrást is megőrzött volna.

Van azonban két olyan forrásunk, amelyre mindeddig kevés fény vetült, ám jelentős a kutatott kérdés szempontjából. Korábban mindkettőt magam fedeztem fel, és szövegüket publikáltam is,⁶¹ viszont mindkét esetben magukkal a szövegekkel, illetve a bennük fennmaradt – esetenként unikális – információkkal foglalkoztam, és nem figyeltem fel kellőképp az ezeket fenntartó kéziratokra. Az első esetben a *Knauz*-, *Gregoriánczi*- és *Quadripartitum*-féle rövid krónikákra nagyban hasonlító királylistáról van szó, amely a honfoglá-

lással kezdődik, ám ennek rövid ismertetése után már a keresztény királyság uralkodóinak életrajzai következnek. A textus Mátyás 1464. évi megkoronázásával zárul. Számunkra az az adat a legfontosabb, amelyet a szöveg XVI. század második felében működő másolója az eredeti példányról feljegyzett. E szerint a krónika Mátyás király 1464. évi dekrétuma pergamenre írt példányának végére volt lejegyezve, amely hozzá volt kötve ugyancsak Mátyás 1486. évi *decretum maius*ának egy nyomtatott példányához.⁶² Az 1464. évre vonatkozó adatok egybevágnak: közismert, hogy Mátyást ekkor koronázták meg a Szent Koronával – ezért is kapta az ekkor kiadott dekrétum a „koronázási dekrétum” elnevezést –, éppen itt ér véget a krónika szövege is, amelyet ezen dekrétum egy pergamenre lejegyzett – tehát valószínűleg függőpecsétes eredeti – példányára írtak le.⁶³ A szóban forgó oklevél sajnos nem maradt fenn.⁶⁴ A királyéletrajzok textusa számos ponton hasonlóságokat mutat a Knauz-féle krónikacsoport már említett legkorábbi, szintén Mátyás-kori bécsi és müncheni példányaival, és ennek megfelelően a későbbi, 16. századi példányokban is kimutathatók egyes elemei. A bécsi és a müncheni kéziratokkal felmutatott *részbeni* hasonlóságok egyértelműen arra utalnak, hogy e rövid szövegű krónikák őset valószínűleg Mátyás uralkodásánál is régebben kell keresnünk, azonban egyelőre az 1464. évi példány az első példa arra, hogy ezzel egy dekrétumot „kiegészítettek”.

Mátyás uralkodásának idejéből egy másik adatunk is van arra, hogy törvénytörvény és rövid krónika már egységet képezett. Az 1464. évi példához hasonlóan itt sem a középkori, hanem a kora újkor források kutatása hozott eredményt. Egy 1570 körül összeállított, egykor Lőcse levéltárában őrzött kéziratban szerepel az 1486. évi *decretum maius* másolata. Amikor ennek szövegét a törvény fennmaradt eredeti példányaival összevettem,⁶⁵ rá kellett jönnöm, hogy az ismeretlen másoló nem azokhoz, hanem a dekrétum ősnymtatványához (pontosabban egy arról készült kópiához) fordult.⁶⁶ A másolat szövege azonban nem ér véget a törvény zárszavával, azt még egy rövid királylista követi, és csak azután illesztette a scriptor a szöveg végére a „*Finis decreti quinti Mathiae regis etc.*” megjegyzést. A krónika szövege aligha lehet a XVI. századi írnok saját műve, hiszen a kéziratába másolt többi dekrétum egyikéhez sem fűzött hasonló elbeszélést – miért választotta volna éppen Mátyás említett törvényét? Ráadásul a szöveg ebben az esetben is éppen Mátyás uralkodásával zárul. Mindezek alapján biztos vagyok benne, hogy a királylistát még a nagy király uralkodásának idejében toldották hozzá valamiképpen az ősnymtatvány egy – mára sajnos elveszett – példányához.⁶⁷

*

Ha adatainkat összegezzük, azt állapíthatjuk meg, hogy a *Decreta* összeállításakor, a törvények és a krónikás szövegek egységbe rendezésekor Mosóczi és Telegdi már egy régre visszanyúló gyakorlatot alkalmazott. Ez a gyakorlat a XVI. század közepén különösen elterjedtté vált, bizonyítja ezt a nagyszámú fennmaradt kézirat, Gregoriánczi munkássága, továbbá a *Quadripartitum* királyéletrajzokat tartalmazó vonatkozó fejezete is. Érdeme természetesen a *Törvénytár* szerkesztőinek, hogy a korábbi művekben még nem tapasztalt struktúrát megalkották, és az egyes rövid biográfiákat uralkodónként szétválasztották.

Elsősorban fennmaradt kéziratok és oklevelek adatait elemezve – egyelőre legalábbis – úgy tűnik, hogy a dekrétumok különböző történeti forrásokkal való kiegészítése Mátyás király uralkodásának idejére vezethető vissza. A források persze töredékesek. De a feltevést erősíti, hogy a XV. század második felében – a tanulmányban bővebben bemutatott rövid krónikákat nem számítva – az elbeszélő források száma a század első feléhez képest nagyon meugrik, Thuróczy, Ransanus és Bonfini művei mellett ekkor készült a Johannes de Utino-féle világkrónika egy sajátos, magyar vonatkozású adatokat tartalmazó folytatása is.⁶⁸ Végezetül a törvényekhez párhuzamként megemlítendő, hogy egy további, legnagyobbbrészt Mátyás uralkodása alatt összeállított, jogi forrásokat tartalmazó műben, az úgynevezett *Somogyvári formuláskönyv*ben szintén több rövid krónika, illetve évkönyv található.⁶⁹ Mindezek alapján, jelenlegi tudásunk szerint, az „összefoglaló igényű országtörténetek”⁷⁰ megszületése és az elbeszélő források műfaji palettájának bővülése mellett még egy további, a korabeli historiográfiával kapcsolatos jelenséget, a történeti és dekrétális források összekapcsolásának eredetét helyezhetjük Mátyás uralkodásának korába.⁷¹

JEGYZETEK

- 1 ■ Üdítő kivétel e tekintetben egyrészt Bartoniek Emma posztumusz munkája: BARTONIEK Emma: *Fejezetek a XVI–XVII. századi magyarországi történetírás történetéből.* (Kézirat gyanánt.) S. a. r. Ritoók Zsigmondné. Budapest, 1975. 127., másrészt Rokay Péternek a Knauz-krónikával foglalkozó egyik írása: ROKAY Péter: *Krónikatanulmányok.* Debrecen, *Ethnica*, 1999. 140.
- 2 ■ BORECZKY Anna: Magyar királyok elfeledett képmásorozata a Thuróczy-krónika egy XV. századi kéziratos példányában. In *Egyetemi Könyvtár Évkönyvei*, XIII. Budapest, 2007. 157–185.
- 3 ■ Megjelent Bécsben, 1558-ban. A kéziratos szöveg hagyományról, ezek és a kiadások leszármazásáról lásd Kulcsár Péter bevezetőjét a mű általa készített kritikai kiadásában. Petrus RANSANUS: *Epithoma Rerum Hungararum.* Ed. Petrus KULCSÁR. (Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum. Series nova. Tom. II.) Budapest, 1977. 9–22.
- 4 ■ Első, részleges kiadása 1543-ban, első teljes kiadása 1568-ban jelent meg. – Kulcsár Péter: Utószó. In Antonio BONFINI: *A magyar történelem tizedei.* Ford. KULCSÁR Péter. Budapest, 1995. 1016.
- 5 ■ IVÁNYI Béla: Mossóczi Zakariás könyvtára. In *A magyar könyvkultúra múltjából. Iványi Béla cikkei és anyaggyűjtése.* Szerk. HERNER János, MONOK István. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 11.) Szeged, 1983. 463. (326. tétel); Magyarországi magánkönyvtárak I. 1533–1657. S. a. r. VARGA András. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 13.) Budapest–Szeged, 1986. 36.
- 6 ■ *Corpus decretorum juris hungarici. Decretum generale in clyti regni Hungariae partiumque eidem adnexarum. I–III.* Budae, 1844–1847.
- 7 ■ A témában született utolsó összegzése, amelyet a fia neve alatt jelentetett meg, az alábbi: Josephus Nicolaus KOVACHICH: *Notitiae praeliminare ad Syllogen decretorum comitalium.* Pesthini, 1820. Ez tartalmazza a *Corpus Juris* forrásaival, kiadásaival kapcsolatos legfontosabb kutatási eredményeit.
- 8 ■ Ezeket legutóbb magam foglaltam össze, és egyúttal jelentősen kibővítettem, amit a *Decreta* forrásairól, illetve összeállításának processzusáról addig tudni lehetett: MIKÓ Gábor: *Középkori törvényeink és a Corpus Juris Hungarici.* Budapest, 2015 (PhD-értekezés, kézirat).
- 9 ■ A kódexet már a lorettomi szervita kolostor felosztása óta a budapesti Egyetemi Könyvtár kézirattára őrzi G 39. jelzet alatt. Szakértő leírását és tartalmának tételes kiadását lásd JÁNOSI Monika: *A Szent István törvényeit tartalmazó kódexek.* *Magyar Könyvszemle*, 94. (1978) 235–250.
- 10 ■ Lásd például SZABÓ Dezső: *A magyar országgyűlések története II. Lajos korában.* Budapest, 1909. 226–228.; *Decreta Regni Hungariae – Gesetze und Verordnungen Ungarns. 1301–1457.* Edd. Franciscus DÖRY, Georgius BÓNIS, Vera BÁCSKAI. (Publicationes Archivi Nationalis Hungarici II. Fontes 11.) Budapest, 1976 (a továbbiakban: DRH 1301–1457); *Decreta Regni Hungariae – Gesetze und Verordnungen Ungarns 1458–1490.* Edd. Franciscus DÖRY, Georgius BÓNIS, Geisa ÉRSZEGI, Susanna TEKE. (Publicationes Archivi Nationalis Hungarici II. Fontes 19.) Budapest, 1989 (a továbbiakban: DRH 1458–1490); *Sancti Stephani regis primi Hungariae Libellus de institutione morum – Szent István: Intelmek.* Ed. Ladislaus HAVAS. Debrecini, 2004; THOROCZKAY Gábor: *Megjegyzések a nyitrai és pozsonyi egyház korai történetéhez. Kálmán király I. törvénykönyve 22. cikkelyének szöveg hagyományáról.* In THOROCZKAY Gábor: *Írások az Árpád korról.* Budapest, 2009. 89–107.; *The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary – Decreta regni mediaevalis Hungariae. IV. (1490–1526).* Ed. Péter BANYÓ, Martin RADY, János M. BAK. Idyllwild CA–Budapest, 2012. (A II. Lajos-kori törvények esetében.)
- 11 ■ A kéziratban több helyütt felborul a dekrétumok kronológiája is, és szerkezetét tekintve még sokkal „kezdetelesebb” a *Decreta* felépítésénél. Kettejük tartalmának táblázatos formában történő összevetését lásd MIKÓ Gábor: *A magyar törvények első nyomtatott kiadása és Mossóczy Zakariás.* *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica*, 138. (2015) 153–159.

- 12 ■ JÁNOSI Monika: Gregoriánczi Pál kéziratos törvénygyűjteménye a XVI. század közepéről. *Magyar Könyvszemle*, 104. (1988) 54–64., különösen 58.
- 13 ■ Életéről magyar nyelven két alapos tanulmány is rendelkezésünkre áll. JÁNOSI Monika: Egy elfeledett XVI. századi jogász-püspök, Gregoriánczi Pál. In *Társadalomtörténeti tanulmányok*. Szerk. FAZEKAS Csaba. (*Studia Miskolcinsensia* 2.) Miskolc, 1996. 70–74.; VARGA Szabolcs: Adalékok Gregorjanci Pál pécsi püspök életrajzához. In *Pécs az egyháztörténet tükrében*. Szerk. ERDŐS Zoltán, KINDL Melinda. Pécs, 2010. 125–135.
- 14 ■ Mégpedig ezek az életrajzok alkotják az I. könyv 41. fejezetét. Lásd az egyetlen nyomtatott kiadást: *Quadripartitum opus juris consvetudinariū Regni Hungariae*. Zagrabiae, 1798. 56. – A *Négyeskönyv* kézirtairól lásd a 17. jegyzetet.
- 15 ■ A Nádasdy- és a Gregoriánczi-kódexeken kívül sem az Országos Széchényi Könyvtár Kézirtatárának Fol. Lat. 2275. számú (egykoron Istvánffy Miklós tulajdonában), sem pedig a Magyar Országos Levéltárban őrzött herceg Esterházy-levéltár „Repositorium 71., Nr. 13.” jelzetet viselő kéziratában. – A Fol. Lat. 2275. jelzetű kéziratról részletesen Berlász Jenő írt, lásd BERLÁSZ Jenő: Istvánffy Miklós könyvtáráról. In *Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve (1959)*. 220–222. A másik kötetről JÁNOSI: *Gregoriánczi-kódex*, i. m. 59. alapján szereztem tudomást.
- 16 ■ Pauli Gregoriantzii Iauriensis et Zagrabienensis episcopi Breviarium rerum Hungaricarum historico-geographicum. In *Adparatus ad historiam Hungariae*. Ed. Matthias BEL. II. Posonii, 1746. 85–112. – Megjegyem, hogy a Gregoriánczi rövid krónikáival foglalkozó újabb szakirodalom leginkább erre a Bél-féle editióra támaszkodik (lásd ROKAY: *Krónikatanulmányok*, i. m. 135–139. [esetében a kiadás használatának az az oka, hogy Jánosi Monika közlését félreértve a Gregoriánczi-kódexet lappangóként regisztrálta]; SZABADOS György: *A magyar történelem kezdeteiről. Az előidő-szemlélet hangsúlyváltásai a XV–XVIII. században*. Budapest, 2006. 75–77.). Ám már Jánosi Monika (*Gregoriánczi-kódex*, i. m. 56.) megállapította, hogy Bél kiadása valamilyen későbbi másolaton alapul, és nem is tartalmazza az eredeti műcímet.
- 17 ■ Ezek közül többet felsorolt és megvizsgált már Illés József. [ILLÉS József: *A Quadripartitum közjogi interpolációi*. (Értekezések a filozófiai és társadalmi tudományok köréből, 4.) Budapest, 1931.] Őt követte Baranyai Béla (BARANYAI Béla: *Némi adalékok jog- és egyháztörténetünkhöz*. I. Vizsgálódások a Quadripartitum körül. In *Emlékkönyv Dr. Viski Illés József ny. r. egyetemi tanár tanári működésének negyvenedik évfordulójára*. Szerk. ECKHART Ferenc, DEGRÉ Alajos. Budapest, 1942. 41–85.), és Fülep Katalin (FÜLEP Katalin: *A feketehalmi oklevél. Diplomatikai és forrástani vizsgálat*. In *Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve – 1982–1983*. 247–254.), majd nemrégiben a Béli Gábor és Bónis Péter által megvizsgált, magántulajdonban lévő példány (*Quadripartitum kézirat azonosítása*. NK Iv. 1573. Szerk. MÁTHÉ Gábor. Budapest, 2015). Végezetül legutoljára magam foglalkoztam a kéziratokkal: MIKÓ Gábor: *Quadripartitum-problémák*. In *Hadi és más nevezetes történetek. Tanulmányok Veszprémy László tiszteletére*. Szerk. KINCSES Katalin Mária. Budapest, 2018. 357–365. – Ennek bővített változata, „A Quadripartitum kéziratos hagyománya” címmel megjelenés alatt áll.
- 18 ■ BARTONIEK: *Fejezetek*, i. m. 130. – Az Istvánffy-féle kódexben (amelyben a *Mnemosynon* műcím is olvasható) szintén az 1558. évi listák állnak, lásd uo. 130. – Ez utóbbi helyen az évszámot az magyarázza, hogy a szöveg a Nádasdy-kódex textusáról készült másolat, vö. JÁNOSI: *Gregoriánczi-kódex*, i. m. 58.
- 19 ■ Martinus Georgius KOVACHICH: *Scriptores rerum Hungaricarum minores*. I. Budae, 1798. 98–111. (Az 1558. évi állapotok szerint, az említett Istvánffy-kódex, valamint egy már elkallódott kézirat nyomán.)
- 20 ■ ROKAY: *Krónikatanulmányok*, i. m. 142.
- 21 ■ KOVACHICH: *Scriptores minores* I., i. m. 1–10.
- 22 ■ *Analecta monumentorum Hungariae historicorum literariorum maximum inedita*. Ed. Franciscus TOLDY. Pesthini, 1862. 63–74. – Mindedig nem derült rá fény, hogy Toldy milyen forrásból közölte a szöveget.
- 23 ■ KNAUZ Nándor: *Két krónika*. II. A zágrábi krónika. *Századok*, 9. (1875) 684–699. – A krónika szövegét a lábjegyzetekben összevetette több, már korábban kiadott szöveggel, így a Toldy-félével, illetve a Kovachich által kiadottal is (az utóbbit „névtelen krónikának” nevezve).

- 24 ■ M[athias] FLORIANUS: *Historiae Hungaricae fontes domestici*. Vol. IV. *Chronica minora*. Budapestini, 1885. 90–115.; *Catalogus fontium historiae Hungaricae*. Ed. Albinus Franciscus GOMBOS. II. Budapestini, 1937. 979–993.
- 25 ■ GLATZ Ferenc: Domanovszky Sándor helye a magyar történettudományban. *Századok*, 112. (1978) 211–234., kül. 214–217.; GERICS József: Domanovszky Sándor, az Árpád-kori krónikakutatás úttörője. In *Egyház, állam és gondolkodás Magyarországon a középkorban*. (METEM-könyvek 9.) Budapest, 1995. 8–22., kül. 8–9. (A tanulmány az idézett Glatz-tanulmánnyal egy folyóiratszámában, először 1978-ban jelent meg.) Domanovszkyról legújabbán lásd KÖVÉR György: *Patrónus és tanítványi gárda: a Domanovszky-iskola*. (Székfoglaló előadások a Magyar Tudományos Akadémián.) Budapest, 2018.
- 26 ■ DOMANOVSZKY Sándor: A Pozsonyi krónika és a kisebb latin nyelvű prózai szerkesztések. Második közlemény. *Századok*, 39. (1905) 528–539., kül. 539.
- 27 ■ HÓMAN Bálint: *A Szent László-kori Gesta Ungarorum és XII–XIII. századi leszármazói*. (Forrástanulmány.) Budapest, 1925. 7–8., 26–32.
- 28 ■ *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum*. Ed. Emericus SZENTPÉTERY. (A továbbiakban: SRH) II. Budapest, 1938. (reprint: Budapest, 1999.) 321–345. (A tanulmány írásakor a reprint kiadást használtam.)
- 29 ■ A kutató csupán a párizsi, a Knauz-féle zágrábi, valamint a Toldy által kiadott variánsokat vizsgálta, a müncheni és a bécsi kéziratokat – mint „kevésbé fontosakat” – alaposabb analízisnek nem vetette alá. – Carlile Aylmer MACARTNEY: *Studies on the Early Hungarian Historical Sources*. III. Budapest, 1940. 22. A müncheni és bécsi manuscriptumokat a rövid krónikák egymáshoz való viszonyát ábrázoló szemtmájába sem építette be, lásd uo. 30. Szintén jelentéktelenségüket hangsúlyozta bő egy évtizeddel megjelent rövidebb szintézisében is, lásd Carlile Aylmer MACARTNEY: *The medieval hungarian historians. A Critical and Analytical Guide*. Cambridge, 1953. 149.
- 30 ■ Macartney műveinek megjelenésével egyébként az „ötffős” krónikacsalád létrejöttének kutatása hosszú időre lezárult. A XX. század második felében ugyan számos történész felhasználta a kéziratok – SRH-ban szereplő – egyes adatait, ám csupán érintőlegesen, egy-egy kisebb probléma kapcsán. (E művekre vonatkozóan lásd ROKAY: *Krónikatanulmányok*, i. m.-nek a Knauz-krónikáról szóló részét.) Ezt igazolja az SRH 1999-ben megjelent reprint kiadásának – e krónikacsaládra vonatkozó – utószava is, amelyet Szovák Kornél készített: a feltüntetett szakirodalomban csupán Domanovszky és Macartney munkája filológiai értekezés. [SZOVÁK Kornél: *Chronicon Knauzianum et chronica minora eidem coniuncta* (Knauz-krónika és a hozzá kapcsolt kisebb krónikák). SRH II. reprint, 768–769.] – Újabbán Veszprémy László foglalkozott bővebben a krónikacsalád egyes kézírataival. Ő nem filológiai, hanem inkább műfaji szempontból elemezte a párizsi, a Knauz-féle, illetve a Toldy-kódexet, több más, rövid terjedelmű elbeszélő forrással együtt. Néhány kiemelt példa alapján a krónikacsalád kézíratait párhuzamba állította a *Pozsonyi*, illetve a *Zágrábi krónikával* is. Írásában arra nem utalt, hogy a három kódexet egy hagyomány részének tekintette volna, sőt ellenkezőleg, cikke függelékében is külön-külön tüntette fel az ezekben fellelt kronológiai adatokat. (VESZPRÉMY László: *A korai magyar évkönyvekről. Kapcsolatok és kölcsönzések az évkönyvek, krónikák és krónikakivonatok között*. In *Aktualitások a magyar középkorkutatásban*. Szerk. FONT Márta, FEDELES Tamás, KISS Gergely. Pécs, 2010. 11–22.)
- 31 ■ BARTONIEK: *Fejezetek*, i. m. 129.
- 32 ■ ROKAY: *Krónikatanulmányok*, i. m. 137.
- 33 ■ DOMANOVSZKY: *Pozsonyi krónika*, i. m. 529.; SRH II. 324.; ROKAY: *Krónikatanulmányok*, i. m. 139.
- 34 ■ KNAUZ: *Zágrábi krónika*, i. m. 699.
- 35 ■ A kódex jelenlegi lelőhelye: Zagreb, Metropolitanska knjižnica, M 11301.
- 36 ■ DEMKÓ Kálmán: A lőcsei, városi levéltár legrégebbi irományai. *Századok*, 14. (1880) 609.; HAJNÓCI R[ajmond] József: *Lőcse szabad királyi város levéltárának tartalomjegyzéke*. Lőcse, 1904. 3.
- 37 ■ A kódex részletes bemutatását lásd MIKÓ Gábor: *Szent István törvényeinek XVI. századi kézírata Lőcse város levéltárában*. *Fons*, 18. (2011) 111–145.
- 38 ■ A krónikának a Károly Róbert uralkodásáig terjedő részét közöltem: MIKÓ Gábor: *Mátyás király, krónikás*

- könyve” egy XVI. századi törvénygyűjtemény margóján. Megjegyzések a Thuróczy-kódex történetéhez. In *Tiszteletkőr. Ünnepi tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára*. Szerk. MIKÓ Gábor, PÉTERFI Bence, VADAS András. Budapest, 2012. 582–586.
- 39 ■ Štátny Archív v Levoči (Lőcse város levéltára), XXI/81. pag. 11.
- 40 ■ JÁNOSI: *Kódexek*, i. m. 232., 37. jegyz.
- 41 ■ JÁNOSI: *Kódexek*, i. m. 232–233.
- 42 ■ SZOVÁK Kornél: Egy kódex két tanulsága. In *ΓΕΝΕΣΙΑ. Tanulmányok Bollók János emlékére*. Szerk. HORVÁTH László, LACZKÓ Krisztina, MAYER Gyula, TAKÁCS László. Budapest, 2004. 155.
- 43 ■ KERTÉSZ Balázs: Egy II. Ulászló-korabeli törvénygyűjtemény: a Kollár-féle első kódex. *Magyar Könyvszemle*, 126. (2010) 322–323.
- 44 ■ C. TÓTH Norbert: A nádori cikkelyek keletkezése. In *Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon. A kezdetektől 1918-ig*. Szerk. DOBSZAY Tamás, FORGÓ András, Ifj. BERTÉNYI Iván, PÁLFFY Géza, RÁCZ György, SZIJÁRTÓ M. István. Budapest, 2013. 39.; Sokkal részletesebb indoklását lásd C. TÓTH Norbert: *A Magyar Királyság nádora. A nádori és helytartói intézmény története (1342–1526)*. Akadémiai doktori értekezés, kézirat, Budapest, 2016. 197–200.
- 45 ■ Ezekről összefoglalóan nyújt teljes áttekintést KERTÉSZ Balázs: A 14. századi magyarországi krónikaszerkesztmények utóélete a késő középkorban. *Századok*, 150. (2016) 473–499.
- 46 ■ BARTONIEK: *Codices manuscripti latini. Vol. 1. Codices latini medii aevi*. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 1940. 366. – KERTÉSZ: *Krónikaszerkesztmények*, i. m. 475.
- 47 ■ BARTONIEK: *Codices*, i. m. 367. – KERTÉSZ: *Krónikaszerkesztmények*, i. m. 476.
- 48 ■ Jóllehet ez utóbbi példány szövege csonka, amikor az eredeti kéziratot megvizsgáltam az Egri Főegyházmegyei Könyvtárban, azzal szembesültem, hogy mindösszesen négy lap hiányzik a kötet végéről, amelyen egykoron minden bizonnyal a *Képes krónika* szövegének valamiféle befejezése volt olvasható. – A kézirat jelzete: U^o III. 1., vö. még VARJÚ Elemér: Adatok az egri érsekségei könyvtár ismertetéséhez. *Magyar Könyvszemle*, 10. (1902) 37.; KERTÉSZ: *Krónikaszerkesztmények*, i. m. 487.
- 49 ■ DOMANOVSKY Sándor: A Dubniczi krónika. *Századok* (1899) 226–256., 342–369., 411–451.; BARTONIEK: *Codices*, i. m. 138. – KERTÉSZ: *Krónikaszerkesztmények*, i. m. 479.
- 50 ■ Leírása BARTONIEK: *Codices*, i. m. 367–368. Lásd még ZÁVODSZKY Levente: *A Szent István, Szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok forrásai*. (Függelék: a törvények szövege.) Budapest, 1904. 129.; *Decreta Regni mediaevalis Hungariae – The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary. I. 1000–1301*. Edd. János M. BAK, György BÓNIS, James Ross SWEENEY. Idyllwild CA, 1999. (a továbbiakban: *DRMH I.*) 76–77.; HAVAS: *Intelmek*, i. m. LXII., XCVI.
- 51 ■ *SRH I.* 232–233.; KERTÉSZ: *Krónikaszerkesztmények*, i. m. 485. – Magam a kézirat későbbi történetéről találtam egy korábban ismeretlen adatot, amelyből kiderült: a kódexet a XVI. század közepén annak ellenére kötötték egyértelműen Mátyás királyhoz, hogy semmi sem utal arra, hogy a kötet egykoron például a Corvina könyvtárban lett volna. MIKÓ: *Thuróczy-kódex*, i. m. 580–582.
- 52 ■ ZÁVODSZKY: *Törvények és zsinati határozatok*, i. m. 132–209. és *DRMH I.* 1–31. és 53–66.
- 53 ■ *SRH I.* 217–505. (A V5-szigiálával jelölt szövegváltozat.)
- 54 ■ Elkerülendő az ebből fakadó pontatlanságokat és tévedéseket, mindkét variáns szövegét az eredeti kéziratokból magam másoltam le, és vettem azután össze. Ráadásul a müncheni kézirat jelzete a *SRH*-ban hibás (*SRH II.* 326.), a helyes jelzet: Bayerische Staatsbibliothek, Handschriftensammlung, Cod. Germ. 331., amint erről ROKAY Péter: Újabb adalékok Salamon magyar király életrajzához. In *Aktualitások a magyar középkorkutatásban*. Szerk. FONT Márta, FEDELES Tamás, KISS Gergely. Pécs, 2010. 52. alapján értesültem, és amelynek köszönhetően magam is tudtam a kéziratot tanulmányozni. A bécsi kódex jelenleg is az *SRH*-ban megadott Cod. 3471. jelzeten érhető el az Österreichische Nationalbibliothek kéziratárában.
- 55 ■ De ugyanez a megállapítás érvényes a bécsi kézirat verziójára is, hiszen ez is beszámol V. László haláláról. – Szovák Kornél feltevése szerint az öt kéziratból álló krónikacsalád „összövege” 1473 után íródott, és hiteles helyi használatra szánhatták. SZOVÁK Kornél: Jogalkotás és krónikaszerkesztés a XIV. századi Váradon.

- In Nagyvárad és Bihar az Anjou-korban. Szerk. ZSOLDOS Attila. (Tanulmányok Biharország történetéről 5.) Nagyvárad, 2018. 135–136.
- 56 ■ A Zágrábi krónikáról van szó, amely 1334-ben készült. Ennek felhasználásával készítették el utóbb, 1374-ben az úgynevezett *Várad krónikát*. Bővebben lásd SZOVÁK: *Jogalkotás és krónikaszerkesztés*, i. m. 143–144.
- 57 ■ MIKÓ Gábor: Kéziratos törvénygyűjteményeink mint történeti források. In *Rendiség és parlamentarizmus*, i. m. 55–61.; MIKÓ Gábor: A „szent királyok törvényei”. A kora Árpád-kori törvények fennmaradásának története. *Századok*, 150. (2016) 319–340.
- 58 ■ BÓNIS György: Bevezetés. In *DRH 1301–1457*. 60–62.
- 59 ■ Az 1231., 1267., 1290. és 1298. évi törvényekről van szó, ám ezek közül csak az 1267. évi őrződött meg eredeti formájában. Az 1231. évi egy évvel későbbi átmásolásban (*DRMH I.* 102.), az 1290. évi a gyulafehérvári káptalan egy évvel későbbi átírásában (*DRMH I.* 109.), míg az 1298. évi egy 1440. évi oklevélben (*DRH 1301–1457*. 308., *DRMH I.* 114.) maradt fenn.
- 60 ■ Legnagyobb részét az Országos Levéltár DL–DF-adatbázisának köszönhetően. Elérhetősége: <https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/> (A letöltés ideje 2019. febr. 5.) – Megjegyzendő, hogy itt most csak a témánk szempontjából fontos, utóbb a *Corpus Juris*ban is helyet kapott dekrétumokra gondolok, nem pedig a korszakbeli nagyszámú országgyűlés határozataira. Utóbbiakra lásd például NEUMANN Tibor: Királyi hatalom és országgyűlés a Jagelló-kor elején. In *Rendiség és parlamentarizmus*, i. m. 46–54.
- 61 ■ MIKÓ Gábor: Élt-e valaha Szent István fia, Ottó herceg? *Történelmi Szemle*, 55. (2013) 1–22.; MIKÓ Gábor: A középkori magyar királyok ismeretlen lajstroma Monoszlóy András könyvtárából. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica*, 135. (2013) 125–137.
- 62 ■ A másoló által adott cím: „Alia descriptio de origine Regum Hungariae, in fine decreti Mathiae regis anni 1464 in pergameno denotata circa impressum decretum eiusdem Mathie regis anni 1486 introligati.” – Bővebben lásd MIKÓ: *Ottó herceg*, i. m. 17.
- 63 ■ A dekrétum példányait – mint a fennmaradt két oklevélből látszik – füzet alakban adták ki. – MOL DL 15678., *DRH 1458–1490*. 141.
- 64 ■ Vö. uo.
- 65 ■ *DRH 1458–1490*. 260–310.
- 66 ■ MIKÓ: *Ismeretlen lajstrom*, i. m. 129.
- 67 ■ Vö. MIKÓ: *Ismeretlen lajstrom*, i. m. 132.
- 68 ■ MÁLYUSZ Elemér: *A Thuróczy-krónika és forrásai*. (Tudománytörténeti tanulmányok 5.) Budapest, 1967. 76–77.; KRISTÓ Gyula: *Magyar historiográfia I. Történetírás a középkori Magyarországon*. (A történettudomány kézikönyve.) Budapest, 2002. 102–103.; RADEK Tünde: A középkori német nyelvű historiográfia magyarságképeről egy imagológiai kutatás nyomán. *Korall*, 38. sz., (2009) 49. (16. jegyzet, a korábbi, vonatkozó tanulmányai és szöveggkiadásai felsorolásával); VESZPRÉMY: *Korai magyar évkönyvek*, i. m. 13–14.
- 69 ■ BÓNIS György: A Somogyvári formuláskönyv. In *Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára*. (A Bolyai Tudományegyetem Kiadványai I. Tanulmányok.) Kolozsvár, 1957. 132.; ADRIEN QUÉRET-PODESTA: The Annals of the Formulary Book of Somogyvár. In *Mathias and his Legacy. Cultural and Political Encounters between East and West*. Ed. Attila BÁRÁNY, Attila GYÖRKÖS. Debrecen, 2009. 187–193. – E történeti szövegek *in extenso* kiadását Bácsatyai Dániel (MTA TTI) készíti.
- 70 ■ Kristó Gyula elnevezése, lásd KRISTÓ: *Historiográfia*, i. m. 109.
- 71 ■ Az általánosan értelmezett jogi források történeti művekkel való összekapcsolása ennél már jóval korábban is adatolható. A hazai forrásanyag időben legrégebbi példái a már említett zágrábi és várad krónikák (SZOVÁK: *Jogalkotás és krónikaszerkesztés*, i. m.), a XV. századból pedig egyfelől a *Szepesszombati krónika* kézirata, amely a szepesi jog (*Zipser Willkür*) szövegét is tartalmazza (KRISTÓ: *Historiográfia*, i. m. 101.), másfelől Mügelni Henrik német nyelvű krónikájának az a kódexe, amelyben a *Budai jogkönyv* (*Ofner Stadtrecht*) szövege is megvan (ROKAY: *Krónikatanulmányok*, i. m. 140.).